

A rendőrség presztízséről

SZKP - KB-változások

Várakozó vállalatok

A szervezetek jogairól

Sorozat: Munkásperek

HETI VILÁGGAZDASÁG

hvg

XI. ÉVF. 18. (519.) SZÁM, 1989. V. 6. ÁRA 11,50 FT

ÁLLÁS-HELYZET

Felvétel:

IPARI MINISZTER

KÜLÜGYMINISZTER

MEZŐGAZDASÁGI MINISZTER

MŰVELŐDÉSI MINISZTER

PÉNZÜGYMINISZTER

TERVHIVATALI ELNÖK

Személycserék az SZKP KB-ban — A 110 nagykutya

Amikor a múlt héten nagy hirtelenjében összerántották az SZKP Központi Bizottságát, sokan azt jósolták, hogy — tekintettel az előző napok válságos belpolitikai eseményeire — a konzervatív erők elérkezettnek látták az időt a Gorbacsov elleni támadásra. Nos, a jelek szerint ennek épp az ellenkezője történt: a brezsnyevi korszakból itt maradt agastyánok távoztak a szovjet vezetésből. (10. oldal)

Körkép a rendőrök presztízséről — Úton, útszélien

A magyar sajtóban csak az utóbbi hónapokban válhatott szokássá beszámolni olyan botrányos ügyekről, amelyekben rendőr játssza a negatív szerepet. Kiváncsiak voltunk: milyen kép él a társadalomban a rendőrökről, s milyen képet alkotnak ők önmagukról? Néhány tudósításban arra is választ kértünk, hogyan áll más országban e téren a helyzet. (73. oldal)

Fókuszban

- 4 Egy kormány-főtanácsadó álláspontja
- 4 Moszkvából nézve
- 5 A tanácsadók magányossága
- 6 Mit hoz a kishajó?

Hét nap

- 7 Képes hírosszefoglaló

Nemzetközi gazdaság

- 10 Személycserék az SZKP KB-ban
- 11 Budapesti ravasz
- 12 Az EGK pénzügyei
- 13 Zavargások Ammanban
- 14 USA: vállalati toplista

Lapról lapra

- 17 Valogatás a nemzetközi sajtóból

Melléklet

- 21 Ausztria
- 31 Hírdetés

Magyarország

- 66 Vállalati várakozások
- 66 Konjunkturatükör
- 67 Vác kontra Chinoin
- 68 A magyar katalizátor
- 69 Szövetkezeti jogok
- 70 EGYPERCES Felsőbb osztály
- 71 PORTRÉ Kopátsy Sándor
- 72 KÖTVÉNYÁRFOLYAMOK

Monitor

- 73 Körkép a rendőrök presztízséről
- 74 Segítség! Rendőr!
- 75 Jogállam 3-tól 6-ig
- 76 Gazdasági koncepciók perek VI.
- 76 Az ítélet indoklása
- 78 HVG INTERJÚ Válaszol a Tervgazdasági Intézet igazgatója
- 79 DEVIZAPIACOK

Fotó: MTI, MTI Külföldi Képszerkesztőség; Korcsog Ernő, Pető András.
Címlap: D. Nagy Béla, Horváth Zoltán, Szoboszlai Péter

ÁLLÁS-HELYZET

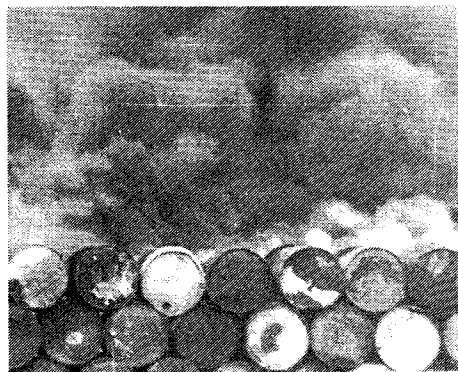

Egy kormány-főtanácsadó álláspontja — Rövidtávulgrás

Miközben a közvélemény a kormány lemondását latolgatja, a miniszterelnök nálunk rendhagyó módon előre nyilvánosságra hozza jelöltjeinek listáját, és jelzi: készül az új kormányprogram. Ezen munkálkodnak lázasan a szakértők, hirdetve vadonatújnak nem mondható elképzeléseiket az irányítás reformjáról. Alábbi írásunk szerzője, a kormány főtanácsadója belülről bírál ugyan, de a kritika mellett olyan javaslatokkal is előrukkol, amelyektől már rövid távra is sikert vár. (4. oldal)

Vác kontra Chinoin — Méregbe gurulva

Közveszélykozással címén a Váci Városi Tanács a múlt héten felfüggesztette a Chinoin váci egységének telephelyengedélyét. Ezt megelőzően a tanács már büntetőfeljelentést is tett az ügyészségen a Chinoin, illetve április végéig a váci telepen mérges gázokat is tartalmazó palletokat tároló Mikroelektronikai Vállalat vezérigazgatója ellen. (67. oldal)

peni termelést végzők teljesítménynövelésének elősegítéséhez, egyelőre nincs adatom.

A nagyobb pénzforrásokra viszont úgy tűnik, minden téren szükség van. Mert miközben a bűnözés grafikonja meredeken emelkedik, addig a szovjet bűnüldözés technikai színvonala — mondják az illetékesek — messze elmarad a nemzetközi szinttől. A sanyarú helyzetet az is jelzi — panaszkodhatnak végre a nyíltság jegyében a testületek —, hogy „nyomozóknak óségi fényképezőgépekkel, a lehallgatóknak ormótlan orsós magnetofonokkal kell dolgozniuk”. Moszkvai szóbeszéd szerint még a benzin is kevés. Megesik — hallottam —, hogy amikor az ügyeletes kocsinak sürgősen ki kell vonulnia, három autó tartályából „egyesítik” a szükséges üzemanyagot.

A belügyminisztériumban a szakmai színvonal emelését is elodáztatlan követelménynek tartják. Ma egy szovjet közrendőr kiképzése röpké három hónapig tart, míg — hivatkoznak külföldi példákra — Japánban 22 hónapig.

Az elmondottak fényében nem lehet csodálkozni azon, hogy a rendőrség tekintélye a lakosság egyes rétegeinek szemében fokozatosan csökken. Ez azonban — legalábbis Arsenyevszkij ezredes szerint — csak az érem egyik oldala: „Ma, a demokratizálódás viszonyai között a sajtó a sok régebbi törvénytelen eset szellőztetésén túl, időnként igaztalanul tudósít a rendfenntartó munkáról. Itt van például a tavalyi minszki tüntetés ügye. A sztálini repressziók áldozatainak emlékére szervezett demonstrációt a helyi hatóságok nem engedélyezték, és a tömeget valóban kénytelenek voltunk rendőri erővel feloszlatni. Az viszont már nem felel meg a valóságnak — amit szelvényben-hosszában írtak a lapok —, hogy vízágyút és könnygázt is bevetettünk volna. A sajtóhíresztelésekkel ellentétben — és ezt a belügyminisztérium vizsgálata feketén-fehéren kimutatta —, ezeket az eszközöket csak készenlétben tartották, de nem használták.” Így a hivatalos belügyi álláspont az ezek szerint — legalábbis belügyi szemmel nézve — itt is kotnyeles sajtóról. „Tény, hogy a közvélemény időnként a rendőrség ellen fordul, még akkor is, ha a törvényes rendet kell helyreállítani, de máskülönben nem lehet azt mondani, hogy a szovjet társadalom egészében a rendőrellenes hangulat lenne az uralkodó” — próbál meggyőzni Arsenyevszkij ezredes. „Sok levelet kapunk a munkásosztálytól, amelyben támogatásukról biztosítanak, sőt azt is írják, hogy keményebben kellene fellépni a rendbontókkal szemben”. S a körülményeket ismerve, nincs is kétségem afelől, hogy ha kérném, akár tucatszám tudna ilyen leveleket mutatni.

KRAUSZ JENŐ (Moszkva)

Magyar szocialista munkásper

Sorozatunk eddigi fejezeteiben találkoztunk monstre kirakatperrel, valamint titkos perekkel és ítéletekkel is. E héten a „darabérben” végzett tömegügyekről lesz szó. Cikkünk szerzője mintegy ezer, munkások ügyében lefolytatott gazdasági koncepciós per közös vonásait kutatta. A hasonlóságok legkülönösebbike, hogy az elítéltek mindegyike nincstelen — mozgalmi szóhasználattal élve: proletár — volt.

1952 és 1954 között Magyarországon 15 ezer embert ítéltek el a „tervgazdálkodás elleni bűncselekmény” egy sajátos típusa miatt. Az elkövetők „önkényes kilépéssel” hagyták ott munkahelyüket, igazolatlanul hiányoztak, vagy — ritkábban — késtek a munkából. Büntetésük javító-nevelő munka volt, amit az elítélteknek a kilépéssel elhagyott munkahelyen kellett letölteniük — fizetésük átlagosan 16 százalékos csökkentése mellett. Mellékbüntetésként mindehhez néha a közügyektől való eltiltás járult.

Bár jogilag nem, ténylegesen a „hét-köznapos koncepciós perek” itt említett csoportjába kell sorolnunk azokat az ügyeket is, melyek minősítése közokirat-hamisítás, illetve sikkasztás volt,

s amelyekben az elkövetők a tiltott munkahely-változtatás érdekében hamisították meg a munkakönyvüket, illetve az immáron a törvényileg is tiltott kilépéskor nem fizették vissza az akkori-ban szokásos ügynevezett toborzási díjat. A kiszabható ítélet mindkét esetben szabadságvesztés is lehetett.

Az 1952. január 1-jével indult kampány a „munkafegyelem megerősítésének” érdekében indult. Bár 1950-ig a munkafegyelem megerősítése elsősorban a társadalmi szervek feladata volt, 1950 októberében egy, a Népgazdasági Tanácsban e tárgyban tartott értekezlet résztvevői között már ott volt a Belügyminisztérium, a Munkaerőtartalékok Hivatala, az Igazságügyminisztériumi és a pártközpont képviselője is. Ezen az

Az ítélet indoklása

„Járásbíróság a terhelt beismerése és a sértett vállalat feljelentésének az adatai alapján az alábbi tényállást állapította meg:

A terhelt, aki 3 hold juttatott földdel rendelkező földműves szülők gyermeke, géplakatos segéd foglalkozású. Vagyontalan, büntetlen. Két alkalommal, 1952. június 2-án és július 7-én munkahelyéről indokolatlanul távol maradt, szeptember 1. napjával pedig önkényesen eltávozott, s azóta nem tért vissza.

A terhelt azzal védekezett, hogy szüleinek az eltartásához hozzá kell járulnia, és ezért lakásához közelebbi munkahelyre szeretett volna jönni. Ezt bejelentette, s erre figyelemmel, szabályszerűen felmondott. Felmondását azonban nem vették tudomásul. Ez a védekezés nem helytálló, mert ezek a szempontok munkába történt elhelyezkedésénél is megvoltak, s akkor kellett volna ezekkel számolnia.

Az önkényes kilépés és az igazolatlan mulasztás, bármely intézmény dolgozója követi is azt el, veszélyezteti a népgazdasági terv vagy legalábbis valamely részletterv megvalósítását, sérti a szocialista építés érdekeit és támadja népgazdaságunk gazdasági rendjét. Terhelt önkényes kilépésével szembehelyezkedett szocialista építésünk gazdasági rendjével.

Kártevő célzat azonban terhelt részéről észlelhető nem volt, ezért cse-

lekménye az 1950. 4. tvr. 4. §-a 1. bekezdésében meghatározott munkafegyelem megsértésével elkövetett büntett alkotó elemeit valósítja meg.

Figyelemmel azonban terhelt összes körülményeire és arra, hogy még a kispolgári csökevények hatása alatt van, és hogy részéről rendszerellenes magatartás tapasztalható nem volt, vele szemben szabadságelvonás nélkül olyan ítélet volt hozandó, ami alkalmas arra, hogy a terhelt és a többi hasonló dolgozót is a munkafegyelem megtartására és a szocialista öntudatra ránevelje. Eppen ezért a bíróság az államügyesség indítványának megfelelően erre a Bt. 48. § szerint javító-nevelő munkára való kötelezést találta alkalmasnak.

Az ítéletnek a bűnügyi költségekre vonatkozó rendelkezése a Bp. 244. §-a 1. bekezdésén alapul.

A terheltet a bíróság a Bp. 103. §-a 2. bek. alapján azonnali hatállyal szabadságelvonásnak nem tekinthető javító-nevelő munkára való kötelezést rendelt el, ezért fogvatartásának korábbi indokai megszűntek. Mivel a letartóztatás ideje csak pár óráig tartott, s a terhelt ezen időt is a tárgyalóteremben töltötte, ennek az esetleges börtönbüntetésbe való beszámítását a bíróság mellőzte.”

értekezleten — a jegyzőkönyv tanúsága szerint — elhatározták: „Az üzemekbe az ügyészség a minisztériummal fog ki-menni, és öt kiválogatja azokat, akik meg lesznek büntetve. Az első ítéleteket januárban egy sor ítélet követi... A bírósági büntetések zöme javító, nevelő munkára való büntetés lesz, ugyanannál a vállalatnál, ahonnan önként kilépett, 10-25 százalékos illetménycsökkentéssel.”

Ugy is lett, ahogy a testület döntött. Mindez annak ellenére, hogy a munkavállalók mulasztásainak (késés, igazolatlan hiányzás, önkényes kilépés) a törvény útján történő megbüntetésére semmilyen jogszabály nem adott lehetőséget. Arról nem is szólva, hogy a perekben legtöbbször citált, a büntetések alapjául szolgáló cselekmény „a népgazdasági terv megsértése” bizonyításához a szándékosság erősebb formáját a célzatos és a mérhető anyagi kárt is bizonyítani kellett volna, az ítéletek viszont egyiket sem tudták megállapítani.

A kampány során született ítéletek jogi alapját ezért sokkal inkább a Legfelsőbb Bíróság 1952. január 4-én közölt néhány „példamutató” ítélete szolgáltatta. Ennek során kétségtávolú bírói jogalkotás történt, hiszen a Legfelsőbb Bíróság ezen ítéletek indoklásában kimondta a jogszabály alkalmazását az önkényesen kilépőkkel és igazolatlanul hiányzókkal szemben. A jogalkalmazás ilyenfajta mechanizmusa tényleges büntetőhatalmi jogkört adott a vállalatok, üzemek kezébe. A kialakult gyakorlat szerint ugyanis „első fokon” a vállalat válogatott a szóba jöhető elkövetők között. A vállalat felettes központja ezután maga is szelektált, majd megtette feljelentését az ügyészségen.

De valójában kik voltak — s valójában mit is tettek — a különféle jogcímen elítéltek? Az ítéleteket elemezve az elmarasztalt munkavállalók cselekedetének indokai között vezet a család egészségi ellátásának kényszere. A dolgozók többsége azzal védekezett, hogy vagy a saját vagy a család valamely tagjának gondozása miatt maradt távol a munkájától. Második helyen a föld megművelésének — e korban szintén jogszabállyal előírt — kényszere áll. Ezután következnek a munkahely, a munkafeltételek miatt távolmaradások, kilépések. És csak ezután jön a sorban a keresettel való elégedetlenség vagy más anyagi motiváció hatására történő kilépés.

Megállapítható, hogy a törvény szigorával sújtott „cselekmények” olyan társadalmi feltételek hiányából vagy nem megfelelő meglétéből fakadtak, melyek a korabeli iparosítás kényszerű,

Archív kép: munkáfelvonulás 1951. május 1-jén. Jogalap nélkül is ítéleztek

torz, társadalmilag sajátos jellegével állnak kapcsolatban. Kiténik mindez az elítéltek társadalmi hátterének vizsgálatából is. Az elítéltek mintegy kétharmadának születési és lakhelye a falvakban volt. E perekben tehát főként a nem-nagyvárosi „első generációs” munkásokat büntették. A bíróságok elé került dolgozók átlagkeresete 810 forint volt. Ez 240 forinttal maradt el a korabeli statisztikák alapján számított ipari munkásbértől. Az elítéltek családjában az egy főre jutó jövedelem — mivel az „elkövetők” háztartásában az eltartottak száma magas volt — mindössze 200 forint volt. Ehhez jellemzően járult még a bíróságok elé állított dolgozók szakképzetlensége és vagyontalansága — az elítéltek 84 százaléka semmilyen vagyonnal nem rendelkezett. Ez a fajta nyomorúság azonban az ítéleteknél soha nem számított enyhítő körülménynek. Minden jel arra mutat, hogy a jogi retorziók tekintet nélkül a körülményekre, a munkaerő munkaerő-piaci mobilitását akarták megakadályozni. E célt az ítéleteknek kettős értelemben is szolgálniuk kellett. Egyfelől akit megbüntettek, azt visszakényszerítették az általa elhagyott vállalatához. Másfelől ítélete negatív példaként lebeghetett a munkahely többi dolgozójának szeme előtt.

Tegyük hozzá: a kilépések és igazolatlan hiányzások főleg az úgynevezett szocialista nagyberuházások munkahelyein irritálták a vezetést. A „felderít-

tett bűnesetek” fele legalábbis e beruházások területére esett. A jogszolgáltatást tehát valószínű nem általában a munkafegyelem megerősítése, sokkal inkább a politikailag elhatározott beruházások védelme motiválta.

Részben a politikai változásoknak, részben az abszurd eljárásorozat tartóhatatlanságának volt köszönhető, hogy a Legfelsőbb Bíróság a büntetőjog alkalmazását az ilyen típusú ügyekben már 1954-ben leállította. Nem lehet azonban — sokszor még évtizedekkel később sem lehet — megváltoztatni azt a vezetői szemléletet, amely az ilyen eljárásokat lehetővé tette. E szerint a dolgozói érdekek és motivációk érvényesülése, az intézményes érdekképviselet kiépítése és működtetése helyett a felső vezetés által vallott normák követésére kell „öszönözni” a dolgozókat. E felfogás szerint az erre való ösztönzés leghatékonyabb eszköze a büntetés, a megtorlás, a jogi szankció. Ez lehet az egyik ok, hogy a perek és ítéletek jogszerűségére azóta sem adott senki senki semmilyen magyarázatot. Az ügyeket „jelentéktelenségük” miatt valószínűleg nem fogja felülvizsgálni szaktekintélyekből álló különbizottság. Ezért ha a rehabilitáció személyesen nem is kivitelezhető, e perek valamennyi áldozatát erkölcsileg és politikailag egyetemlegesen büntetlennek kellene kimondani.

GYEKICZKY TAMÁS